

Tene Mujika euskal literaturan

Deburen aurrez itsas barean txalopa dager geldirik, nola umetxo bere amaren magalean lo-arturik.

Hala aurkitzen zen Deba itsasertza aurtegi irailaren 16an. Tene Mujikak bere gaztarian olerkitz adierazi zuen bezala, baina goz hortan Tene gorputz zen bere azken arnasa sorterrrian emateaz bat.

93 urte beteak zituen Tenek. Sa-soiko zenean ospe handia hartu zuen idazle bezala eta Deba jatorterrian ere itzal handidun emakumea zen. Inor bere herrian profeta ez denik ezin esan Tenearen kasoa.

Gerra aurreko kultur aldizkaririk ghehietan idatzi zuen euskaraz.

Emakume Abertzale Batzako buru izatera heldu zen eta politika emakume baina baino aisago kultur emakumea bazen ere. 1936 gerrateaz herbestera buru beharra izan zuen. Urte batzuk geroago itzuli zenean, ez zuen aurkitu ez girorik eta ez aukerarik non-bait idazteko eta anitz urteko isilduak moteldu zuen bere ekitntza goxoa. Hala ere, debarrek beti gorde zioten itzala, errespetua eta maitasuna.

Bere lehen liburua, **Miren Itziar'i idazkiak eta olerkiak** (1923) lan sari-tuia, hemeretzi gutunek eta hogei-urteko olerki osatzen dute. Gutun aberkoiak eta euskaltzaletasun uharker- beteak. Gure idealak beti izan dira sentipenez bultzatuak, eta ez hain- beste buru hotzetikako arrazoidunak.

Halakoa izan zen Tenearen ekarpena eta hortik irabazi zuen bere ospea. Baina, hala ere, ukatu ezinezkoa da

literaturá aldetik ere bazuela meritu- rik. Bereziki herriaren eta paisajea- ren edertasunak lirika atsegin batean agertzen zituenean. Horregatik, li- buru hortako, Udazken-ala" deritza- naren zati bat hartu zuen Watson Kirkconnell-ek **European Elegies** (Ottawa, 1928) deritzan bilduma- rako:

Amaitu dira, bai, neska-mutilen iturondoko egonak, gogorki ditu ba ortik bidaldu eurik edo bisutzak.

A, bai luze itunak maitaitzat nagusiko gau illun baltz-baltzak ames egitera deitzen ez' baleu sukaldre jarreko suak.

Holako irudi kontenplariak izi- tuen goitoko eta gozotasunez adieraz- ten zituen olerkiak bidez.

Antzerkia ere landu zuen. Tolosan 1934an ospatu ziren II. Antzerki sa- riketan irabazte izan zen. Ordukoak dira **Gogo-ohazak**, hiru ekitaldikoa, eta **Gabon**, haurrentzako bakariz- keta, 1934 eta 1935ean argitaratuak.

Hirugarren antzerki bat ere idatzi zuen, **Joan Joxe**, hiru atalduna, 1936an Ohatin egin zen "Asamblea

Mariana Diocesana" hartan sartua, baina gerratarekin Gasteizko Apez- pikuetiagian aldentu zena.

Hor bukatu ziren Tenearen literatur emaitzak lanik garrantzitsuenak. Idazkeraz, bere garaiari ohi zen gar- bikeriak zer bait ikutua bazen ere, Tenek neurri onean gorde zuen her- ritar jatortasuna eta horrek bala- tzen du bere lana.

Euskaldun euskaltzale edo abert- zaleok sentipenak erraz ikutzen gai-

tuenak garetla ageritu dit, eta Tenek horiaz baliatu zuerpuztu zituen gar- rariako euskaldunen bihurtak. Izan ere, hortarako doain bereziak zi- tuenngo 'du; baita bere zintzate ere.

Orrela zu ta ni elez ta gogez aituko gero". Holako idea ximple bezain argi- ak jarriaz lan egiten zuen, eta bere garaian emakumez o jaku aberizale- tu eta euskaltzaletu zituen. Gaur ordea, zer esan, hainbeste milaka an- dereño irakaste ditugularik eta ema- kumezko idazlerik hain guti?

Idazlea ezta bat batean gogoak hala eman diolako egiten den zer- bait; ez. Idazlea, lagintatik, egiaz az- ofizioa hartzen joaten den zer bait da.

Eta, hortara, nahiko ongi iritzi zen Tene.

Ehun urtera bere idazkia iraku- rriko duenari idatzi zuenak, bere go- goaren baitan zegoen zer bait adieraz- ten zuen herri baten iraupenerako.

Bertako eritzi, 2036. urterako Eus- kaldi guzira euskaldundua izango da.

Nik ez nuke baietarik esango, baina lotzekotan ere. Tenek ageritua zuen suhar beretik izan beharko du.

Hemen ez baita beste milagrurik, geuk buruzten duguna batzük.

Zer bait egingo badugu, hark era- kutsi zuen kemenez jakatu beharko dugu. Oraindik, bere zahartzaroan etze, goxo bera erakutsi zigen De- bako Jaen programetan artikulua bidez eta **Cuadernos de vascuene ha- blado** (1968) idaztean. Euskararik guti edo batera jakin ez eta beren- haurrak ikastolelara biatzen hasi ziren gurasoentzat idatzi zuen libu- ruxka, beren haurrekin euskarazko

elkarrizketara laguntzeko egina.

Txomin Agirriren mendeurrenean, 1964an, lehen saria irabazi zuen ne- kazari gaian.

1975. urtean, Emakumearen Na- zioarteko Urtea ospatzean, Euskal- tzaindik ohorezko euskaltzain izen- datu zuen Julene Azpitia irakasle eta idazle zena eta Madaleine Jaure- giberti irakasle zenarekin batean.

Juan zaigu udara, juan da igesi eramanki bere alaitasuna; juan zaigu udara, ta juan dala mendí ta ibarretan txit ezagun da.

Juan SAN MARTIN

El día 16 de setiembre falleció en su villa natal de Deva, a los 93 años de edad, la escritora Robustiana Múgica, "Tene".

Tene alcanzó su fama con una obra premiada, que vio la luz en 1923, bajo el título **Miren Itziar'i idazkiak eta olerkiak** (Cartas a María Iciar y poemas). Dichas cartas, en su mayoría escritas en un lenguaje sencillo, tenían por finalidad el proselitismo patriótico vasco; las poesías, en cambio, eran líricas y descriptivas de paisajes y ambientes de la época. De una, dedicada al otoño, extrajo Watson Kirkconnell un fragmento para la antología **European Elegies** (1928). Su éxito estribaba, principalmente, de la carga emocional que sabía poner a la autora con una prosa muy directa.

Sus colaboraciones tuvieron mucho aprecio en las publicaciones culturales de aquella época. Y, más tarde, pasaría a escribir obras teatrales, siendo premiada en el se-

gundo certamen de teatro en Tolosa en 1934. Se publicó una obra en tres actos **Gabon** (1934) y el **Monólogo** (1934) para la tación infantil **Gabon** (1934).

Escribió también un libro **Juan Joxe**, que ganó el premio **Robustiana Mariana** de 1936. En 1937 una obra manuscrita se vio afectada por la guerra en el Sur de Francia y la guerra de Vitoria.

A su regreso, se dedicó a su vida profesional. En 1938 se vio paralizada por la gripe. En 1940 se vio afectada por las crisis de asma. En 1941 sufrió varios años de estancia en los programas de rehabilitación de Deva, villa natal de Tene. En 1960 publicó **De vascuene hablado**, un libro de poemas que ayudó a los padres de sus hijos a la ikasitza.

Cuando el **Costado** de Agirre, que era el primer premio de literatura ganado en Ondarroa, se volvió a la vida agrícola.

En 1975, con motivo del **Universal de la Mujer**, Tene acordó colaborar con los **Foros** de la cultura, que se celebraron en Ondarroa. Magisterio y la **Revista de Estudios Vascos**, de reconocidos escritores.

Iparragirrerri gutuna

Agur, Joxe Mari: Amaitzera doa zure heriotzaren mendeurrenoko urtea eta ez duzu zure Herriaren kezarik itango eman dizun ohari eta ospatu dituen egintzetatik. Badaki Euskal-erriak zure bertso berriekin zu izan zirela, eta izan eta izango, bere kantari euskalduna.

Zure lasterkeri guztien gainetik euskalduna hartu zenuen emaztea eta euskaraz kantatu zenuen maitasuna.

Euskalerriri eskaini zenion "hil arte- rano gorputz ta arima guztia". Eta azkenean, zuk nahi izan zenuen bezala, hemen, zure jatorterrian utzi zenuen zure hezurak... eta arima. Eta gure artean bizirik dagoen euskal ari- mak hori eskatzen digu -ez, Joxe Mari? - euskarak bizirik jarrai dezala.

Baina noraino maitatzen dugu gaurko euskaldunok gure euskarra, gure Herria? Lau atzapak bananduta daude eta gu, anaioak, urrunduta. Ez ote da denoniztat helburu berdina, Euskalerrirenganako maitasuna?

Atoz, Joxe Mari: har zazu berriz besopean gitarra!

Kantariaren gitarra. Zuk biztu zenuen sua bizirik dago gure bihotze- tan, eta gure Herri txikiarentzat mar- katatu zenuen jarrabidea aspalditik dago zure kantuetan finkatua. Atoz berriz ka 'tari gure motelatsunari sua emanaz gure ipiritzua berpiztera. Eus- kalerría izan zen zuk kantatu zenuen hitza eta hitz honekin maitatu zenuen herria. Danok ez bada, askok dakigu hitz honen mezua eta berriz behar digu gidari Euskalerríaren kantaria.

Atoz ba, Joxe Mari; har zazu berriz besopean gitarra. Zure gitariaren notak izan bitez gu iratzeritako bala zorrotzak eta zure zortzikoan eritimo bizkorra gure etengabeko lana eta bu- rruka mantentzeko eragingarria, gu ere zuk kantatu zenuen Euskalerría

bait gara.

Baina zu ezara gorazarreetan geratzen zaren hildako gizona, zu hileko- rri bait zara eta zuk kantatutako Euskalerría hilezina. Esaizugu, arren, Joxe Mari, zein zen zuk kantatutako mezua. Hendolan zoraturikan kanta- tutako Euskalerría, polita eta ederra, zen txikiatik maitatu zenuena; baina sakonagoa zen zure kantuetan nahi zenuen Euskalerría; zinezko euskal- dunen herria. Eta hau da gero eta zailago ikusten dugun herria, gero eta urrunago ikusten dugun Euskalerría.

Beharko ditugu bertsoariak, beharko ditugu olerkariak, beharko ditugu kantariak gure Herriaren ipiritzua, zuk nahi zenuen eusual goxoa, bizirik mantentzeko.

Atoz ba Joxe Mari! Har zazu berriz besopean gitarra! Eta azken agu- rra emateko hara: zer kantatzen dizu- gun, Xepelarren doinaua erabiliz, ahaztu ezin zatitugun euskaldunok:

Iparragirre abila dela da askotan entzu, duguna, horrez gainera, Euskalerría, zuk duzu seme kutuna.

Amoríoz beterik ez zenu nahi hesterik, zuganako maitasuna. Horregatik goratu dezagun gure KANTARI EUSKALDUNA.

Jose Antonio ARANA MARTIJA

Hola, Jose Mari:

Va a terminar el año de la celebra- ción del centenario de tu muerte y no tendrás quejas de las celebra- ciones y honores que te ha dedicado tu pueblo. Bien sabe Euskalerría que con tus nuevos bertosos fuiste, eres y seguirás siendo su cantor.

Después de todos tus amoríos, por fin, elegiste una vasca como esposa y siempre cantaste en euskara el amor. A Euskalerría ofreciste todo tu

cuerpo y alma hasta la muerte. Y al final, conseguiste que tus huesos re- posaran aquí, en tu pueblo. Y tu es- píritu, que sigue vivo entre nosotros, es eso lo que nos pide, que siga vivo el euskara.

Pero hasta qué punto amamos los vascos de hoy el euskara, hasta qué punto amamos nuestra patria? Las cuatro hermanas del sur siguen separa- das y nosotros, los hermanos, seguimos distanciados. No es para todos un único fin, el amor a Euska- lerría?

Ven, Jose Mari; toma de nuevo bajo el brazo tu guitarra!

Tu guitarra de kantari. El fuego que tú encendiste sigue vivo entre nosotros y el camino que debe seguir nuestro pueblo está desde hace tiempo fijado en tus cantos. Ven, de nuevo, a dar fuego a nuestra abulia.

Que las notas de tu guitarra sean afi- ladas balas que nos despierten y el vivo ritmo de tus zortzikos estímulo para mantener nuestro trabajo y nuestra lucha, pues también nosotros somos la Euskalerría que tú cantaste.

Pero no eres tú un hombre muerto que se quede en homenajes, pues eres inmortal y el pueblo que tú can- taste no puede morir. Dinos, por favor, cuál fue el mensaje de tus cantos. El hermoso país que cantaste enloquecido en Hendaya fue lo que más amaste desde pequeño; pero era algo más lo que tú cantabas, lo que tú querías; una verdadera patria euska- lduna. Y esto es lo que cada vez más difícil vemos, Ya necesitaremos, sí, bertsoariak, y poetas y kantaris para que el espíritu de nuestro pueblo siga vivo.

Ven pues, Jose Mari. Toma de nuevo, bajo el brazo, tu guitarrá.

Junta General de Estudios Vascos

DURANGO (Vizcaya).— La So- ciedad de Estudios Vascos "Eusko Ikaskuntza" ha celebrado su Junta general de socios en Durango bajo la presidencia de José Miguel de Barandiarán.

El presidente de "Eusko Ikas- kuntza", José Miguel de Barandiarán, desarrolló la ponencia "Sociedad de Estudios Vascos y su futuro" y dijo que "nuestra Socie- dad tiene en su programa el lograr una imagen actual de nuestro pue- blo a través de las ciencias, y como tarea primordial para lograr esa imagen, es imprescindible tener un conocimiento de la etnia tan singular que es el pueblo vas- co".

Para Barandiarán, el pueblo vasco, a pesar de los influjos de otros pueblos, ha mantenido su peculiaridad "ha logrado subsistir -aseguró- haciendo perdurar unas constantes y unas característi- cas cuyo principal testimonio es la lengua vasca".

Por último dijo que "para llevar a cabo todas las tareas encamina- das al conocimiento de nuestro pueblo, la Sociedad de Estudios Vascos deberá promocionar la in- vestigación y contar con su pro- tección".

Satisfacción por la creación de la Facultad de Ciencias de Euskadi

BILBAO, 4.— Gregorio Mon- real, rector de la Universidad del País Vasco, ha hecho público un comunicado en el que manifiesta su satisfacción por la aprobación, en el último Consejo de Ministros, del decreto de creación de la Infor- mación de Ciencias de la Infor- mación del País Vasco.

Tras señalar que la aprobación de este decreto se ha llevado a cabo tras un gran esfuerzo por parte del Ministerio de Educación y Ciencia y del Gobierno de Euzkadi, Monreal manifestó que, aunque no se menciona el texto del decreto, el Ministerio ha dotado de la suma de 100 millones de pesetas, respecto a la Facultad de Ciencias de Euzkadi, una veintena de millones de pesetas.